

Stichting **BOLLENBOOS**

Stichting Bollenboos is ruim tien jaar geleden opgericht in reactie op de opkomende leliebollenteelt in Drenthe. Die teelt gaat gepaard met nogal wat bezwaarlijke praktijken richting natuur, mens en milieu. Het pesticidengebruik is een blijvend grote zorg voor ons, omdat deze teelt de grootste hoeveelheden van deze middelen gebruikt van alle volle-grond teelten in Nederland. Aangezien in onze omgeving bollenteelt regelmatig vlak bij bewoning voorkomt vragen wij ons af: wat zijn de risico's voor de gezondheid van gezinnen die in de buurt van zulke velden wonen?

Betreft: Reactie Stichting Bollenboos op het Nederlandse Actieplan Duurzame Gewasbescherming

Van: Stichting Bollenboos, pa. Dwarsdrift 24, 7981 AP, Diever

Aan: Ministerie van Infrastructuur en Milieu
dir. Duurzaamheid, tav. mw. Van der Ham
postbus 20901 2500 EX DEN HAAG

Datum: Diever 24 augustus 2012

Geachte lezer,

Bijgaand vindt u de reactie die de Stichting Bollenboos heeft geschreven op het Nederlands Actieplan duurzame gewasbescherming, zoals aangekondigd in de Staatscourant van 16 juli 2012.

1. Procedures worden niet getoetst

In het actieplan wordt aangegeven dat iedereen die in Nederland gewasbeschermingsmiddelen gebruikt, verkoopt of in bezit heeft een Bewijs van Vakbekwaamheid ('licentie') nodig heeft. Uitvoerig wordt beschreven wat dat in de praktijk inhoudt. Daarbij wordt eenvoudigweg gesteld dat dit opleidingssysteem goed werkt. De vraag is waar die stelling op gebaseerd is? Het beschrijven van procedures is geen bewijs dat deze procedures goed werken. Er wordt op geen enkele wijze melding gemaakt van een onafhankelijk onderzoek naar of evaluatie van deze procedure. Van een actieplan mag worden verwacht dat juist niet alleen bestaande procedures worden beschreven maar dat er actie wordt ondernomen om deze procedures te onderzoeken op effectiviteit.

2. Belangen telers gaan voor belangen omwonenden

In het actieplan wordt aangegeven dat de detaillist ervoor zorgt dat de informatie over de risico's van bestrijdingsmiddelen aan de afnemers wordt verstrekt. Het betreft de gebruiksrisico's voor de gezondheid van mens en dier of voor het milieu. Ook wordt aangegeven dat het brede publiek over nut en noodzaak wordt geïnformeerd via bewustwordingscampagnes en berichten in de media. Voor ons als Stichting Bollenboos is het opmerkelijk om te constateren dat de omwonenden van lelieakkers, waarop zeer intensief gebruik wordt gemaakt van chemische bestrijdingsmiddelen, nog nooit zijn geïnformeerd over deze gezondheidsrisico's, terwijl zij dikwijls aangegeven hebben hinder te ondervinden van het spuiten en zich grote zorgen maken over hun gezondheid en die van hun kinderen. Zorgen die worden gedeeld en onderschreven door vooraanstaande wetenschappers. Opmerkelijk is bovendien dat wordt gesteld dat het brede publiek wel wordt geïnformeerd over nut en noodzaak van het toepassen van bestrijdingsmiddelen. Dit betekent in andere bewoordingen dat diegenen die verantwoordelijk zijn voor het spuiten van gifstoffen zich met name bekommeren om het toelichten van hun economische belang. In de praktijk is er in de provincie Drenthe inderdaad zo af en toe een teler van lelies die uitlegt dat de omwonenden zich geen zorgen behoeven te maken over hun gezondheid en dat gebruik wordt gemaakt van de modernste en meest veilige spuitmethodes. Dat is het dan wel zo ongeveer.

Afgelopen jaar hebben we enkele informatiepanelen in velden aangetroffen, waarop, in samenwerking met de lokale overheid (gemeente Midden-Drenthe in Drenthe), zeer beperkte informatie over de lelieteelt wordt gegeven. Hierop is alleen vermeld dat het gebruik van chemische middelen wordt verminderd, maar niets over de gevaren ervan. Ze bieden geen enkele informatie over hoe om te gaan met bespoten velden in de leefomgeving. De informatiepanelen lijken bestemd voor PR-doeleinden en suggereren vooringenomenheid

bij de gemeente Midden-Drenthe, terwijl die juist zou moeten optreden als overlegpartner voor bezorgde burgers. Inspraak en overleg met de gemeenten resulteren in de regel niet in verbetering van het leefmilieu. Een wettelijk bepaalde afstand tussen percelen van omwonenden en lelievelden, om de chronische blootstelling aan chemische bestrijdingsmiddelen enigszins te reduceren, zou de veiligheid van burgers in grotere mate garanderen. Ook zouden vastgestelde handhaving protocollen de burger handvatten kunnen geven bij overlast die zij ervaren bij het gebruik van chemische middelen op belendende percelen. (bijlage 2)

3. Actieplan begrijpt advies gezondheidsraad niet; meer begrip tussen telers en omwonenden is het niet hetzelfde als het dienen van gezondheidsbelangen

In het actieplan wordt terecht gewezen op het uitkomen van een advies van de Gezondheidsraad over de gevolgen voor omwonenden die worden blootgesteld aan verwaaiende spuitnevel. Daarbij maken wij twee kanttekeningen:

3.1. Het advies dat de gezondheidsraad dit jaar zal verstrekken heeft bij ons weten niet als beoogd resultaat uitspraken te doen over de “de effecten voor personen die aan verwaaiende spuitnevel kunnen worden blootgesteld” (citaat Actieplan). Het advies betreft het al of niet uitvoeren van een onderzoek naar de gevolgen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen voor omwonenden. De minister kan op basis van dat advies vervolgens kiezen de aanbevelingen van de gezondheidsraad ter harte te nemen of het naast zich neer te leggen.

3.2. De vraag is waarom met het opstellen en uitvoeren van dit actieplan niet wordt gewacht tot het resultaat van het advies duidelijk is. Er wordt in dit actieplan gesteld dat doel van eventuele vervolgactiviteiten op basis van het komende advies van de Gezondheidsraad is om het begrip tussen telers, omwonenden en passanten te vergroten. Dit is naar onze mening nadrukkelijk niet het achterliggende doel van het advies van de gezondheidsraad. Het achterliggende doel van dat advies is om de gezondheid van omwonenden zoveel mogelijk te beschermen en juist dat draagt bij aan verduurzaming van de teelt. Immers in de aanvangswoorden van het actieplan staat dat duurzaamheid betekent dat economische ontwikkeling hand in hand moet gaan met een hoog beschermingsniveau voor mens en milieu.

Als de minister het advies van de Gezondheidsraad ter harte neemt zou het resultaat daarvan wel eens kunnen zijn dat er juist minder begrip zal zijn bij de bewoners voor de huidige praktijk van het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

De Stichting Bollenboos heeft dan ook de sterke indruk dat het actieplan er vooral op gericht is de economische positie van de telers te beschermen in plaats van de gezondheid van de omwonenden.

4. Wie loopt de meeste gezondheidsrisico's: spuiters of omwonenden?

In het actieplan staat: (citaat) “In de toelatingsbeoordeling wordt ervan uitgegaan dat de risico's voor omwonenden en passanten lager zijn dan voor toepassers”. Deze aanname is niet gebaseerd op onderzoek. Voor zover er wel onderzoek is gedaan wijst dat juist uit dat de hoeveelheid bestrijdingsmiddelen die kan worden aangetroffen bij passanten veel hoger is dan verwacht.

,In a previous study we found that pesticide exposure of sprayers, farmers and other farm workers was low and very unlikely to result in any adverse health effects. In contrast, for bystanders, the exposures were higher than the regulators had assumed when assessing the safety of these substances. Unfortunately, only a small number of bystanders were studied and so it was difficult to draw firm conclusions about whether the risks for these groups are unacceptable. Further fieldwork was needed to better understand potential exposure of people living close to sprayed fields to determine whether or not the current regulatory risk assessments are appropriate for bystanders and residents.

(citaat: Institute of Occupational Medicine (IOM, Groot-Brittannië)

N.B in de loop van de komende twee jaar wordt voornoemd onderzoek daadwerkelijk verricht. Bollenboos hoopt dat ook wij in Nederland zijn gebaat bij de kennis die hiermee wordt gegenereerd over de blootstelling van omwonenden en passanten aan chemische gewasbeschermingsmiddelen. Wel moeten wij er helaas op wijzen dat de Nederlandse situatie, waarin zeer intensief van chemische bestrijdingsmiddelen gebruik wordt gemaakt, met name in de bollenteelt, sterk afwijkt van de Britse. Onderzoeksresultaten kunnen dus niet klakkeloos worden overgenomen.

5. Ruimtelijke Ordening

In de ruimtelijke ordening wordt niet voorzien in een werkelijke bescherming van omwonenden tegen chemische bestrijdingsmiddelen die gebruikt worden in de leefomgeving. Er is weliswaar sprake van een spuitvrije zone van 150 cm vanaf de erfgrans van bewoonde percelen, maar de verspreiding van bestrijdingsmiddelen vindt plaats over een gebied dat vele malen groter is. Niet alleen de in het actieplan genoemde drift vormt een risico voor de gezondheid, ook verdamping en verspreiding via stofdelen in de lucht zijn belangrijke wegen van blootstelling. Hieronder citeren wij uit een rapport van de Gezondheidsraad (1) waarin dit wordt uitgelegd.

“De blootstelling ten gevolge van druppeldrift is anders van aard dan die door atmosferisch transport van aerosolen en dampen. In het eerste geval is er sprake van een relatief hoge, maar kortdurende aanvoer van, doorgaans, één toxische stof. Behalve dat de aanvoer lager is, is er geen wezenlijk verschil met de blootstelling op het perceel zelf. Het is een lokaal probleem. Oplossingen kunnen onder meer gezocht worden in een verbetering van de toedieningstechniek (Hui97), en het instellen van spuitvrije zones (Sno98). Dergelijke maatregelen hebben geen effect op de atmosferische verspreiding van gasvormige en aan aerosolen gebonden gewasbeschermingsmiddelen, die veel meer door de fysische en chemische stoffeigenschappen bepaald wordt. Het transport via de atmosfeer leidt tot een relatief lage, maar meer chronische blootstelling. Dat laatste is het gevolg van de betrokkenheid van vele percelen die niet allemaal gelijktijdig behandeld worden, het geleidelijk uit het perceel vrijkomen van de stof na toediening en het transport over grotere afstand. Atmosferische verspreiding zal bovendien veeleer leiden tot gelijktijdige blootstelling aan meerdere gewasbeschermingsmiddelen. Ze beïnvloedt een veel groter gebied en effecten hoeven geenszins beperkt te blijven tot de onmiddellijke nabijheid van behandelde percelen..... De emissie naar de lucht na de toediening voltrekt zich via vervluchtiging vanaf het gewas of vanuit de bodem.”

1. Gezondheidsraad: *Commissie Atmosferische verspreiding van bestrijdingsmiddelen. Atmosferische verspreiding van gewasbeschermingsmiddelen; een ecologische risico-evaluatie. Den Haag: Gezondheidsraad, 2000; publicatie nr 2000/03.*

In Artikel 12 wordt geopperd dat gemeentelijke bestemmingsplannen omwonenden beschermen door een afstand van 10 tot 50 meter tussen nieuwe bestemmingen en de omliggende bewoning voor te schrijven. In de huidige praktijk zijn er veel voorbeelden van woonhuizen die op minder dan deze 10 meter van agrarische bestemmingen liggen, waarop intensief gebruik wordt gemaakt van chemische middelen ([bijlage 1.](#)) Om de omwonenden werkelijk te beschermen zou ook in bestaande situaties een afstand van minimaal 10 meter moeten worden gehanteerd en niet alleen in het geval van nieuwe vestiging.

Daarnaast wordt aangegeven dat de toepasser wel zijn medewerkers en bewoners op het bedrijf moet informeren over recent behandelde gebieden, om hen te attenderen op de wachtermijn voor herbetreding. Deze communicatie zou ook wenselijk zijn richting omwonenden. De omwonenden hebben geen idee wat er op de omliggende velden wordt gebruikt aan chemische middelen, en worden niet gewaarschuwd om bijvoorbeeld kinderen en huisdieren gedurende bepaalde tijd binnen te houden, ramen te sluiten, wasgoed binnen te halen etc.

6. Reductie Milieubelasting

Bij de in de nota genoemde reductie van 85% milieubelasting op het oppervlaktewater willen wij nog kanttekeningen plaatsen. De volgende gegeven zijn gehaald uit het RIVM Rapport 607059001.

Het is opvallend dat zeer milieubelastende en vaak toegepaste grondontsmetting niet wordt meegewogen. Waarom is dit? De middelen zijn Monam (Metamnatrium) en Mocap (Ethoprofos).

Tabel 4.5 Verandering van het gemiddeld verbruik per sector[#] (- afname, + toename).

	begin (kg ha ⁻¹)	midden (kg ha ⁻¹)	eind (kg ha ⁻¹)	begin-midden (%)	begin-eind (%)
open teelten					
akkerbouw	11,1	9,5	9,7	-14	-13
bloembollenteelt	88,3	72,1	73,4	-18	-17
boomkwekerij	18,3	17,1	17,0	-6	-7
fruitteelt	42,5	48,7	40,1	15	-6
groenteteelt vollegrond	10,5	8,4	5,9	-20	-44
veehouderij	0,8	0,8	0,7	-4	-13
bedekte teelten					
bloemisterij glas	54,0	48,2	49,3	-11	-9
groenteteelt glas	17,0	16,4	13,7	-3	-19
eetbare paddestoelen	75,5	56,9	12,6	-25	-83

[#] exclusief natte grondontsmetting, inclusief eenmalige gewassen in de CBS-enquete.

Tabel 8.2 Aantallen en omzet van vervallen en nieuwe stoffen in de evaluatieperiode op basis van geregistreerde verkoop.

categorie	1998-2005				2005-2010			
	vervallen		nieuw		vervallen		nieuw	
	aantal	kg	aantal	kg	aantal	kg	aantal	kg
fungiciden	23	605.880	16	56.543	10	156.621	11	99.545
grondontsmetting	1	\$	1	\$	1	\$	0	0
herbiciden	31	777.308	12	167.481	8	157.620	13	16.916
insecticiden [#]	37	206.973	14	22.539	11	27.138	10	20.462
overige	8	2599	6	57.297	8	19.371	9	12.140
totaal	100	1.592.759	49	303.859	38	360.750	43	149.063

[#] inclusief acariciden

^{\$} omzet niet gegeven vanwege vertrouwelijkheid

Tabel 8.2 toont ook aan dat de omzet van middelen in de loop der tijd niet is verminderd (tabel 8.2), maar het gebruik wel (tabel 4.5). En waarom zijn de gegevens van grondontsmetting vertrouwelijk?

Ten slotte. Is de 85% reductie berekend of gemeten? Onze indruk is dat die vooral berekend is. Bij de berekening wordt uitgegaan van ideale omstandigheden en zich strikt aan de regels houdende telers. Onze ervaring is dat zowel omstandigheden als telers zich niet altijd strikt aan de regels houden (bijlage 3.)

Laatste opmerking:

Wij spreken hierbij onze verbazing en teleurstelling uit dat de positie van de omwonende van agrarische percelen en met name van bollenvelden geen rol van betekenis speelt in de doelen die in dit actieplan worden gesteld. Het lijkt ons raadzaam, met het oog op de veiligheid van burgers, het actieplan niet in werking te laten treden voordat de gezondheidraad zich heeft uitgesproken over het belang van de omwonende in relatie tot het ongevroegde en onbekende gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen in zijn leefomgeving. Met name de risico's die kinderen en ongeboren kinderen lopen in de huidige praktijk is niet aanvaardbaar.

Wij willen u wijzen op het belang dat moet worden toegekend aan de belasting die chemische bestrijdingsmiddelen vormen voor de luchtkwaliteit. Verspreiding via de lucht van chemische bestrijdingsmiddelen en de gezondheidsrisico's die zo ontstaan voor de omwonenden blijven ons inziens ten onrechte onderbelicht.

In afwachting van uw reactie,

Met vriendelijke groet,

Namens Stichting Bollenboos

Drs. Bram Verhave
Secretaris

Bijlage 1.

In deze bijlage zijn enkele foto's opgenomen die de praktijk aangeven hoe dicht bestaande bewoning ligt op de intensief met chemische bestrijdingsmiddelen bewerkte lelievelden.

Leggeloo 2007

Eemster 2011

Wapse 2012

Bijlage 2.

Informatiebord dat door de gemeente Midden-Drenthe ism LTO Noord en de Rabobank is geplaatst. Uit de tekst is duidelijk op te maken dat er een vooringenomenheid spreekt met betrekking tot de gebruikte middelen en niet wordt ingegaan op de gevaren van de blootstelling aan de chemische bestrijdingsmiddelen.

Bijlage 3.

Op deze foto uit 2012 is duidelijk zichtbaar dat de driftarme doppen niet voorkomen dat de gebruikte middelen toch flink verwaaien.